

köszönhetjük. Téved Simonyi (4), ha azt hiszi, hogy ez az egységes magyar nyelv „némi önkénynyel megállapított átlagos nyelv.“ Az egységes magyar nyelvnek van magyar története; de olyanná, a milyen ez ma, nem a „helyi és egyéni (!) nyelvjárásokból“ lett, hanem önmagától változott idő folytán azzá, mint minden más élő nyelv.

Műszók tekintetében hemzseg a munka a latinosságtól, csak elvéve találni benne magyart; irálya nem mindenütt kifogástalan, sajtóhiba igen kevés.

Összefoglalva ítéletemet, mondhatom, hogy Simonyi e művében is roppant anyaggyűjtő, mint Grimm; nem rendszerető; mint Grimm. Hogy mennyi pozdorja fog ebből az anyagból a jövő rendszeres nyelvtan-író tilója alatt elhullani, még most nem tudni, csak annyit, hogy sok. Simonyi műve tűzetesnek elég tűzetes, de nyelvtannak nem elég nyelvtan.

Veress.

A renaissancekori műveltség Olaszországban.

Irta *Burckhardt Jakob*. A m. t. Akadémia megbízásából fordította *Bánóczy József*. Budapest, 1895. Kiadja a m. t. Akadémia.

Burckhardt Jakob kitűnő műve: *Die Cultur der Renaissance in Italien*, egyike a német történeti irodalom legkitűnőbb alkotásainak, s mégis, magyar nyelven, az Akadémia könyvkiadó vállalatában való megjelenése nem tudott bennem teljes örömet kelteni. Örültem annak, hogy a magyar történeti irodalom e kitűnő művel gazdagodott s így a magyar szellem a benne tárgyalt — művelődéstörténetileg rendkívül fontos — korszakkal bővebben, behatóbban megismerkedhetik. De örömemet csorbította egyfelől az a körülmény, hogy miért nem más, a magyar irodalom momentán szükségleteinek jobban megfelelő művet fordítottatott le az Akadémia, s másfelől az, hogy ha már ennek kiadását vette tervbe, miért ily elsiertet, elnagyolt alakban tette azt közzé. Az Akadémia ugyanis, programja szerint, a könyvkiadóvállalatban oly eredeti és fordított művek kiadását vette célba, melyeknek megválasztásában irodalmunk legszembevetőbb hiányainak és a művelt közönség szükségleteinek kielégítése a főszempontok. Ámde e szempont a Burckhardt művének kiválasztásánál figyelmen kívül maradt, mert az olasz renaissance történetét a Symonds-féle: *Renaissance Olaszországban* című 3 kötetes, tehát a B.-énál terjedelmesebb műben épen maga az Akadémia ismertette meg ezelőtt mintegy tíz évvel a magyar közönséggel. Hogy Burckhardt új szempontból, új szellemben, új alapokon tárgyalná a kérdést, a mi művének a Symonds műve mellett való kiadatását indokolná, nem igen vettem észre. De még ha így állana is a dolog, vajjon indokolt-e egy és ugyanazon korról, egy és ugyanazon tárgyról két művet nem sokkal egymás után kiadni, midőn irodalmunknak

még annyi szembetűnő hiánya vár betöltésre, művelt közönségünknek még annyi szükséglete vár kielégítésre, a melyek mind csak az Akadémiától várhatók s eredeti művek hiányában fordításokkal töltendők be? Ilyenek, hogy csak néhányat említsünk, a lengyel, orosz, spanyol, svéd-norvég, holland irodalom történetének ismertetése; ilyen a reformatió története, a mely talán még közvetlenebb hatással volt hazánknak úgy szellemi életére, mint politikai történetére a renaissance-nál, s ez ideig csak egy, a kérdést csupán mellékesen érintő munkában talált az Akadémia részéről némi ismertetésre, t. i. Ranke: „A római pápák a z u t o l s ó n é g y s z á z a d b a n” című művében, pedig e kérdés épúgy igényt tart a tárgyalásra, mint a renaissance vagy a francia forradalom, azt nem lehet agyonhallgatni. De ott van az egész középkor, mely a magyar irodalom s közönség előtt igazán terra incognita; miért nem választotta innen az Akadémia a kiadandó s lefordítandó művet? Múltó témák lettek volna erre akár politikai történetének, akár tudományos, akár vallásos életének egyes kiválóbb mozzanatai, vagy a különböző szerzetes-rendek életének, tevékenységének ismertetése! Psychologiai munkánk sincs még magyar nyelven, H. Spencernek és Huxleynek egy sora sincs még magyarra lefordítva; művészettörténeti, aesthetikai irodalmunk hihetetlenül szegény: hát nem fényezés-e ily hiányokkal szemben a renaissance kulturájának két munka által való ismertetése? Ilány emberöltő fog még ily rendszertelen eljárás mellett eltelni, míg irodalmunk szembetűnőbb hiányai fedezve lesznek?

Növeli még elégedetlenségünket, hogy a munka fordítása is meg lehetőségen fogyatékos, elhamarkodott. A fordító vagy nem rendelkezett elég idővel, vagy nem sokat gondolt a munkával, hogy művét nem simította, csiszolta ki eléggé. Legnagyobb hibája, hogy nem eléggé magyaros, erős német szín és íz ömlik el rajta. Majd minden lapon találunk olyan kifejezésre, a melyet egy magyar író nem így gondolt, nem így fejezett volna ki, a mely megfelelhet ugyan az eredetinek (nem néztem utána, de fölteszem), de sérti a magyar fület, vagy legalább is idegen előtte, — s a melyet valamennyit könnyű szerrel ki tudunk jellemezesebben és — érthetőbben fejezni. Ime egy pár példa: „Még ha legalább a saját legközelebbi vérrokonokban meg lehetett volna bízni“ (11. l.); „Firenze akkor az egyéniségek leggazdagabb fejlődésével volt foglalatoss“ (14. l.); „Merész Károly, a ki dühös szenvedélyvel teljesen gyakorlatlanul czélokba rögzött“ (20. l.); „Különösen nagy számú családokra nézve közel álltak az örökösödési viszályok“ (36. l.); „Mint condottiere — és ennek maradt ő királyoknál és pápáknál“ (58. l.); „Örömet fekszem itt, örök emlékeztető jelül a jelenvaló és eljövendő uralkodóknak, hogy gonosz se gondoljanak, se tegyenek“ (75. l.); „Velencének e politika rosszindulatú hülyeségét már rég ilyenül fölismerni és félni kellett volna“ (89. l.); „Az új állami járadékok behozatalakor az 1353. évben s f. a szószékről róla prédikáltak“ (99. l.); „Különösen kiemelendő, hogy

az összefüggésre a magasabb értelemben vett történelmivel stb. rendszerint ráútalnak" (100. l.); „Annál közelebb feküdt a kísértés, az elődnek neposa helyére a magáét ültetni" (138. l.); „Ha föl is veszszük" (147. l.); „Ilyen különösen elpusztítása és megkínzása az épen elnyert államnak, melyet Cesare hiszen megtartani" (148. l.); „A gyönyörűség szellemi élvezetekben és a saját egyéniség kifejlesztésében" (165. l.); „A renaissance nem volna az a nagy világtörténeti szükségesség, ha könnyen el lehetne tőle vonatkozni" (237. l.); „A héberen kívül az arabot is művelték, az orvostudomány vitt erre folyvást, mely nem akarta beérni" (274. l.) De még ott is, a hol nem ily szembetűnő a magyartalanság, hiányzik az erő, a jellemzetesség a fordításból; hol az ígéző nincs jó helyen, hol a szórend nem megfelelő, hol a kifejezés nehézkes — szóval sokszor zavarja valami a hatást.

De más kisebbrendű kifogásom is van a fordítás ellen. Így először is nem említi meg a fordító, hogy a fordítás hanyadik kiadás után készült, pedig ezt rendszerint meg szokták tenni; aztán a jegyzetekben gyakran közöl 5—10 sornyi olasz verset és prózát, a latin idézetekről nem is szólva, a nélkül, hogy azok magyar fordítását is mellékelné, holott az olvasók nagy része nem érti az olasz nyelvet. Dante Poklát és Purgatoriumát mindig csak olaszul idézi, pedig ezeket a magyar irodalom is kitűnő fordításokban bírja; s ha tudományos munkáknál szokásos is, bár nem általánosan, az eredeti munka idézése, de hogy a magyar Pokollal és Purgatoriummal szemben mi szükség a magyar olvasót az eredeti szövegre utalni, nem bírom belátni. Ugyancsak a jegyzetben fordul elő, majd minden lapon, olasz, francia, latin stb. művek címének s lapszámának megemlítése után ez a jel: „f" (folio?), vagy: „s ff". Mit jelent ez a rejtélyes jegy különböző nyelvű művek címe után egy magyar könyvben, nem tudtam kísütni. Bánóczy és Alexander urak vagy nem tudják, hogy mit jelent ez a német szövegben, vagy minthogy ezt föl nem tehetem, azt kell hinnem, hogy csak gépileg lemásolták a címeket, a nélkül, hogy az *f* vagy *ff* helyett a megfelelő magyar jegyeket alkalmazták volna.

A mű helyesírása se egészen egyöntetű; előfordul benne, és pedig néha egy és ugyanazon lapon: önként és önkényt (182. l.), demokrácia és theocratia (102. l.), medicii fejedelemség (103. l.) és medici párt (108. l.), objectiv (4 l.) és objectiv (122. l.), fölveszük (5, 112. ll.) és veszszük (147. l.), trubadur és minnesänger (191. l.), arab és arabs (274. l.).

B-r S.

A jus szó jelentései a római jogban.

(Irta Esterházy Sándor dr., Kassa, 1805. 84 l.)

Esterházy Sándor tanulmányának súlypontja nem a jogtörténelmi tényeken, a jus szónak jelentésein, hanem a belőlük vonható jogfilozófiai következtetéseken fekszik. Az a meggyőződés szolgál alapjául,